

ARVOSTELUT

Katse lastentarhan historiaan ja henkisen äitiyden ideaan

Juhani Tähtinen

Arvosteltu teos: Meretniemi, Maija 2015. Hyvä koti ja henkinen äitiys lastentarhатыön esikuvina. Aate- ja käsittehistoriallinen tutkielma Suomen varhaiskasvatuksen taustasta. Helsingin yliopiston Käyttäytymistieteellisen tiedekunnan opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 369: Helsinki, s. 331.

Maija Meretniemen vuonna 2015 julkaistu väitöskirja on tärkeä lisä suomalaisen päiväkotijärjestelmän historiaan. Aiheeseen liittyvää historiallista tutkimusta on Suomessa tehty yllättävän vähän – näin siitä huolimatta, että päiväkoti-instituutio määrittää nykyään alle kouluikäisten lasten arkipäivää hyvinkin keskeisesti. Meretniemen tutkimuksen fokuksessa on lastentarhatoiminnan ja siihen liittyvän koulutusjärjestelmän aate- ja ideologiahistoria erityisesti pedagogisen orientaation näkökulmasta. Lisäksi tutkimuksessa kysytään, miten toiminnan peruspremissit heijastuivat ja ilmenivät lastentarhojen toiminnassa ja niihin liittyvissä ammatillisissa ja yhteiskunnallisissa debateissa. Tarkastelussa keskitytään lastentarhatoiminnan ensivuosisikymmeniin, 1800-luvun loppupuolen ja 1900-luvun puolivälin väliin aikaan. Raportin viimeisessä luvussa Meretniemi luotaa hieman myös päiväkotitoiminnan myöhempiä käännteitä ja linjauksia.

Tutkimuksen pääkäsitteet ovat henkisen äitiyden käsite ja siihen läheisesti liittyvä hyvän kodin mallin käsite: tutkimuksessa kysytään ensinnäkin sitä, miten nämä ja lastentarha-alalla vallinnut fröbeliläinen pedagogiikka määrittivät lastentarhojen ja lastentarhaopettajakoulutuksen perusorientaatiota. Toiseksi Meretniemi selvittää, millaisia merkityksiä käsitteisiin liitettiin ja millaisia jännitteitä lastentarhoja koskevissa ammatillisissa ja yhteiskunnallisissa keskusteluissa ja linjauksissa esiintyi. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan mielenkiintoisella tavalla sitä, kuinka toiminnan vahva kiinnittyminen edellä mainittuihin perusdoktriineihin oli immuuni ajan uusille pedagogisille tulkinnoille sekä ammatillisille ja yhteiskunnallisille muutospainelle. Tutkimuksessa myös konkretisoidaan sitä, kuinka lastentarhapedagogiikka – joka oli siihen liittyvästä vahvasta uskonnollisesta eetoksesta huolimatta selkeästi aikaansa edellä monessa suhteessa – heijastui lastentarhan arkiin toimintaan ja lastentarhanhoitajattarille asetettuihin odotuksiin aina pukeutumista myöten.

Tutkimus perustuu hyvin moninaiseen aineistoon, kuten lastentarhатыön varhaisvaiheiden keskeisten toimijoiden päiväkirja- ja kirjeaineistoon, koulutuksen toimijoiden haastattelu- ja elämäkerta-aineistoon, lehti- ja arkistomateriaaliin sekä toimintaa ohjeistaviin säädöksiin. Lähdeaineiston käytöstä tutkijalle ei voi antaa kuin kehuja. Sen sijaan tutkimusasetelmalle olisi voinut tehdä hyvää, jos tarkastelukulmia olisi ollut vähemmän tai jos ne olisi sidottu tiiviimmin tutkimuksen pääkysymyksiin. Itseäni harmitti eniten se, että tutkimuksen alussa tehtävä lastentarhatoiminnan aatteellisten ja pedagogisten ”alkujuurien” avaaminen

jää melko ohueksi ja pinnalliseksi. Samaa koskee valitettavasti myös tutkimusta keskeisesti jäsentävän henkisen äitiyden käsitettä. Toki tutkija avaa lastentarhatyön historian alkujuuria muun muassa esittelemällä lyhyesti alan ”pedagogisten isien”, kuten Comeniuksen, Pestalozzin ja luonnollisesti myös Fröbelin, kasvatustulkintoja. Nämä jäävät Fröbelin kasvatuskonseptiota lukuun ottamatta kuitenkin melko pinnallisesti tarkastelluiksi. Syventymällä näiden kasvatusajattelijoiden kasvatustulkintoihin olisi esimerkiksi henkisen äitiyden käsitteen historiallinen tarkastelu voinut saada lisäperusteita ja -näkökulmia, joita olisi voinut hyödyntää tutkimusaineiston jäsentämisessä ja tulkinnassa.

Henkisen äitiyden juuria olisi voinut löytää myös kristillisen tradition ja kasvatuksen, erityisesti kummiuden, historiaa tarkastelemalla. Tätä kristillisen tradition vahvempaa mukana kuljettamista olisi puoltanut sekin, että henkisyiden käsite oli, ja on vieläkin, yksi keskeisistä kristilliseen traditioon liittyvistä käsitteistä. Muutenkin ajan varhaiskasvatuksen ideaalit olivat vielä 1800-luvun loppupuolella hyvin vahvasti kiinnittyneet kristillisen tradition kasvatustulkintoihin. Näinhän oli myös fröbeliläisessä kasvatustulkinnassa, joka heijastui ja vaikutti suomalaisessa kansanlastentarhatoiminnassa pitkälle 1900-luvulle.

Meretniemen tutkimus antaa varsin laajasti tilaa suomalaisen lastentarhatyön kolmen uranuurtajanaisen, Hanna Rothmanin, Elisabeth Alanderin ja Elsa Boreniuksen, elämänhistorialle, toiminnalle ja lastentarhatoimintaa koskeville ajatuksille. Tarkastelun tavoitteena on avata omalta osaltaan tutkimukselle asetettuja kysymyksiä ja keskeisiä käsitteitä. Luku antaa hyvän kuvan siitä, kuinka etenkin kahden ensiksi mainitun uranuurtajan vahva sitoutuminen fröbeliläiseen lastentarha-aatteeseen ja uskonnolliseen traditioon loi lastentarhatoiminnan ja alan koulutuksen alkuvaiheelle vahvan perustan. Tämä perusta oli pitkään immuuni sekä lastentarhan sisältä että ulkopuolelta tuleville muospaineille, minkä Meretniemen tutkimus kokonaisuudessaan nostaa hyvin esille. Tässä mielessä uranuurtajia käsittelevä luku toimi hyvin tutkimuksen viitekehysten vahvistajana. Jäin kuitenkin miettimään, olisiko saman voinut esittää tiivistetympin esimerkiksi raportin johdantoluvussa. Nyt uranuurtajanaisten osuuden lukeminen vie lukijan ajatukset ainakin osin hetkeksi pois tutkimuksen pääkysymyksistä. Toki luku kuitenkin palvelee myös tutkimuksen kokonaisuutta, ja onhan aina kiintoisaa lukea eri toimialojen keskeisten vaikuttajahenkilöiden elämänhistoriasta.

Kaiken kaikkiaan kritiikkini kärki kohdistuu tutkimuksen tutkimusasetelmaan ja viitekehukseen, joissa on löyhyyttä ja rönsylevyyttä. Tämä johtuu varmaankin osin monipuolisesta lähdemateriaalista, joka on houkuttanut tutkijan mukaansa. Tutkimusraportin sisältämien aihealueiden runsauden vuoksi lukija joutuu välillä suodattamaan työläästi sitä, mikä on tutkimuksen pääkysymysten kannalta olennaista ja mikä puolestaan muuten vain mielenkiintoista. Esimerkiksi sen hahmottaminen, miten henkisen äitiyden viitekehys heijastui todellisuudessa lastentarhojen toiminnassa ja alan koulutuksessa, vaatii lukijalta aika suuria ponnistuksia. Vastaavasti se, miten henkisen äitiyden käsite suhteutui jo aikalaistenkin käyttämään yhteiskunnallisen äitiyden käsitteeseen, jää tutkimuksessa harmittavan vähälle huomiolle. Tiukemmalla tutkimuksen rajauksella tämäkin, mielestäni hyvin olennainen kysymys, olisi varmaankin tullut avattua ja tulkittua paremmin.

Tietystä tutkimusasetelman löyhyydestä huolimatta Meretniemen väitöskirja avaa suomalaisen lastentarhan ja lastentarhakoulutuksen alkuvaiheen ideologiaa ja pedagogisia kiinnekohtia sekä niiden heijastumista alan käytännön toiminnan perusorientaatioon monesta mielenkiintoisesta näkökulmasta. Lisäksi kuvataan kamppailuja, joita alan sisällä käytiin sitä kiivaammin mitä lähemmäksi 1900-luvun puoliväliä tultiin ja mitä enemmän yhteiskunnan puolelta tuli paineita lastentarhatoiminnan muutokselle. Meretniemen mukaan tässä ”taistelussa” oli kyse paljolti siitä, tuliko lastentarhat nähdä kodin korvikkeeksi

na vai yhteiskunnallisena laitoksena, ja siitä, oliko lastentarhanopettajien perusorientaation malli enemmän äidin kuin opettajan. Yleensäkin kysymys siitä, oliko lastentarhatoiminta nähtävä enemmän yksityisen kuin julkisen sektorin toimintana, oli taistelun keskiössä. Väitöstutkimus tuo hyvin esille sen, kuinka aiemmin lähes hegemonia-asemassa olleet, henkistä äitiyttä ja kodinomaisuutta painottaneet taustaideologiat saivat antaa tilaa uusille pedagogisille, ammatillisille ja yhteiskunnallisille painotuksille ja tarpeille – tosin pitkähkön ”viivytystaistelun” jälkeen.

Olisin kuitenkin toivonut tutkijan peilaavan tulkintojaan vielä vahvemmin vasten alan aiempaa tutkimusta. Näin olisi päästy hedelmällisempään lopputulokseen kuin mitä lopun pikakatsaus päiväkotien viime vuosikymmenten taustalinjauksiin ja niiden ympärillä käytyyn debattiin tarjoaa. Lopputarkastelussaan Meretniemi nostaa kuitenkin hienosti esille eräitä keskeisiä piirteitä yhtäältä siitä, kuinka lastentarhajärjestelmä teki 1900-luvun vuosisadan loppupuolella selkeästi ja määrätietoisesti irtiottoa aiemmin toiminnan taustalla vaikuttaneista ideologisista ja pedagogisista lähtökohdista, ja toisaalta siitä, kuinka aiempi vahva orientaatio elää vielä nykyisinkin alan debateissa ja ehkä jopa toiminnan peruslinjauksissa.

Kaiken kaikkiaan näen Maija Meretniemen väitöstutkimuksen olevan tärkeä lisä lastentarhan ja päiväkotitoiminnan historialliseen perustutkimukseen. Tutkimus antaa runsaasti virikkeitä jatkotutkimukselle ja siihen tullaan varmasti viittaamaan alan tulevissa tutkimuksissa. Tutkimuksen voi katsoa lunastavan paikkansa alan ehdottomassa peruslukemistossa, mutta teoksella on paljon annettavaa myös muiden alojen tutkijoille, joita tämän aikakauden aatteelliset ja yhteiskunnalliset ilmiöt kiinnostavat. Tutkijoiden lisäksi tutkimuksen toivoisi löytävän tiensä myös yleensä suomalaisen lapsuuden historiasta kiinnostuneiden lukijoiden käsiin. Vaikka teos vaatii lukijalta jonkin verran aikaa ja ponnistuksia, on kokonaisuus kaiken kaikkiaan luettava – tätä edesauttaa ammattitaidolla tehty taitto sekä upea kuvitus.

Juhani Tähtinen työskentelee erikoistutkijana Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksella.